

An ornate Art Nouveau illustration featuring several figures. At the top, a woman sits holding a string, flanked by two other women. Below them, a woman in a crown and long dress stands on the left, holding a sword. On the right, a winged cherub sits on a scroll. The background includes architectural details and floral motifs. A large, decorative frame in the center contains the title and publication information.

Joghistória

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék
Tudományos Diákkörének folyóirata

XVII. évfolyam, III. szám

Tartalomjegyzék

1. Országalma - Orbán András: A képviselőházi őrség története	4. oldal
2. Tükörkép -Bocsi Bernadett: A tükörkép tükrében - Klebelsberg Kuno	9. oldal
3. Régen és ma - Zanathy Anna: A nők szerepe a háborús konfliktusokban	13. oldal
4. Kultúra - Tarjányi Karolina: Hova tovább – avagy mi is az igazi különbség az uniós és a magyar szabályozás között a büntetőjog területén?	18. oldal
5. Cikkíró pályázat:	
Zöldréti Szaboles: Egy nap képviselőként a reformkori országgyűlésben	24. oldal
Szentgáli-Tóth Boldizsár: Ez az a terem, ahol sosem adtam elő	29. oldal

Rovataink rövid jellemzése:

Országalma: A koronázási jelvények közül az országalma a glóbuszt (földkerekséget), illetve az uralkodó által uralt szeletét (az országot) jelképezi. A rovat ennek a kis résznek az alkotmánytörténetével foglalkozik.

Tükörkép: A középkori királytükrök és a modern újságírás találkozása, azaz egy-egy jogtörténethez kapcsolódó személy (uralkodó, udvari méltóság, jogtörténész) bemutatása.

Régen és ma: A jogtörténeti és a jelenleg hatályos jogi konstrukciók találkozása. Hogyan volt akkor? Mi változott ma? Mi maradt meg?

Kultúra: Ez a rovat a jogtörténethez kevésbé kapcsolódó határterületekkel foglalkozik. Célja, hogy felkeltse az Olvasók érdeklődését más művek vagy programok iránt.

Régen és ma

A nők szerepe a háborús konfliktusokban

írta: Zanathy Anna

Baba a kislánynak és ólomkatona a kisfiúnak. A legbiztosabb választás, ha az ember nem tudja mit is vegyen karácsonyra a gyermekének. Persze ezzel alapvetően semmi gond nincsen, de felvetődik a kérdés: miért van ez így? Miért van az, hogy Zrínyi Miklósról hosszan olvashatunk a történelemtényekben, de Zrínyi Ilonáról alig találunk elvétve egy-két sort? És ami talán a legalapvetőbb kérdés: mi a nő szerepe a háborús konfliktusokban?

Elterjedt társadalmi nézet, hogy a nők elsődlegesen mint civil áldozatok jelennek meg és jelennek meg a történelem során a háborúkban. Ez a meglátás nagy mértékben megfelel a valóságnak, de az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a hadviselés átalakulásával (amely körülbelül a XX. század elejére tehető) a civil áldozatok száma jelentősen megnőtt. „Míg a klasszikus háborúk halottai nagy többségben katonák voltak, napjainkban az áldozatok alig harmadát teszik ki¹, ami egyben azt is jelenti, hogy egy háború alatt az áldozatok körülbelül 70%-a védtelen polgár (közülük is jóval nagyobb arányban „gyenge nő”. „A nőket egy részről ugyanazok a veszélyek fenyegetik, amelyeknek a férfiak is kivannak téve, másrészt pedig a nők elleni – avagy gender alapú – erőszak különböző formái.”² Háború idején a nőket ért nemi erőszak - amely az esetek többségében kínzással és/vagy csonkítással párosul – mindig is jellemző volt a történelem során nemzetiségtől, vallástól és kultúrától függetlenül.

Több elmélet született e jelenség magyarázatára. Közülük is a legelterjedtebb nézet, hogy a nőket ért efféle megaláztatás a közösség és annak értékei ellen elkövetett szimbolikus támadás, illetve a vesztes feletti totális győzelem. Egy másik elmélet szerint a nő a társadalomban mint megvédendő kincs, a legfőbb tulajdon jelenik meg, amiért a szembenálló felek küzdenek. Így a kincs értékének csökkentése a győztes diadalaként jelenik meg mind a győztes mind pedig a legyőzött tudatában.

A második világháború idején Budapesten körülbelül 100 000 nő vált nemi erőszak áldozatává, ami azonban eltörpül a Berlinben megerőszakolt 900 000 asszonyhoz képest.³ Szomorú ugyan, de statisztikai adatok bizonyítják, hogy a háborús övezetekben jelentkező nemi erőszak nemhogy visszaszorult volna, de a mai napig nagy számban jelen van a világban. „A kongói Demokratikus Köztársaságban Dél-Kivu tartományában például naponta átlagosan harminchat nemi erőszakot jelentenek be, ami egy hónapban ezerszáz...”⁴ és egy évben összesen 13 200 esetet jelent.

Mindemelett a fizikai és pszichológiai fájdalommal küzdő asszony még védelemre sem számíthat, legyen szó akár egészségügyi akár jogi védelemről. Sőt mi több az igazságszolgáltatás sokszor még tovább ront az áldozat helyzetén azáltal, hogy házasságtörésért, hamis tanúzásért esetleg rágalmaszásért elítéli. És ha ez nem lenne elég, szerencsétlent egész életére megbélyegzik, kirekesztik a

1 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

2 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

3 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

4 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

közösségből, aminek következtében házasságra sem lesz már lehetősége és így végül nagyobb eséllyel válik az emberkereskedelem áldozatává, kényszerül prostitúcióra vagy kerül rabszolgasorsba.

Mindezekon túl, ami talán a legborzasztóbb az egészben, hogy az emberiség hosszú időn át szemmet hunyt e tények felett. Legelőször 2001-ben minősített a Nemzetközi Büntetőbíróság (volt Jugoszlávia) három boszniai szerb tiszt által háborúban követett nemi erőszakot emberiség ellen elkövetett bűntettek⁵.

Fontos megjegyeznünk, hogy a háborús övezetekben a nők nem csak nemi erőszaknak, csonkításnak illetve azok következményeinek vannak kitéve. A tömeges elvándorlás, az éhínség valamint, a járványok is elsősorban a nőket és a gyerekeket sújtják.

Bár kétségtelen tény, hogy a nők elsősorban civil áldozatok a fegyveres konfliktusokban, mégsem szabad elfeledkeznünk arról, hogy nem ez az egyetlen szerep, amit háború idején magukra kell vállalniuk. A nők élete ilyenkor alapvetően megváltozik, amit talán a legjobban a második világháború során szerzett tapasztalatok alapján lehet bemutatni. Az asszony egy részről meghatározó szerepet töltött be otthon, a magánéleti szférában – elvégre a gyerekeket etetni, nevelni béke és háború idején egyaránt kellett – másrészt pedig a XX. századi találmányoknak „köszönhetően” a tömegesen pusztuló férfiak helyére is nekik kellett beállni, ami elsősorban a kiesett munkaerő pótlását jelentette a nehéziparban illetve a hadiüzemekben. Jól látható tehát, hogy végül is a nőkre hárult mind a család mind pedig a csapatok ellátása.

Az asszonyoknak háború idején továbbá egyfajta passzív, a szokásos női feladatokhoz jól idomuló szerepet is be kellett tölteniük, amit Szendrey Júlia 1849 áprilisában a nőkhöz intézett „testvéri szózatában” a következőképpen fejezett ki: „csak úgy legyünk az övék, ha ők a hazáé”⁶. A nemzeti költő hitvese arra szólította fel „testvéreit”, hogy befolyásukkal és lelkesítésükkel legyenek a haza hasznára, buzdítsák harcra kedveseiket, férjeiket, fiaikat. Jókai Mórnak a Nőszabadság! című cikkében megfogalmazott honleányi kötelességek pedig leginkább a harcoló férfi fegyvereinek és zászlainak megáldását, az apa, férj, fiú hazavarsát, a dicső halottak eltemetését ölelték fel.⁷

A nők emellett mindvégig nélkülözhetetlen szerepet töltöttek be az ápolás, az ellátás és a gondozás területén. Az 1848/49-es szabadságharc idején 2-4 „tápnő” kísért minden századot, a második világháborúban pedig képzett ápolónők tucatjai dolgoztak a hadikórházakban.

A magyar történelemben kiemelkedő szerepet játszott Kossuth Zsuzsanna, akit bátyja 1849. április 16-án „az összes tábori kórházak főápolónőjévé” nevezett ki, és aki 72 kórházat szervezett meg a szabadságharc alatt bárminemű, támogatás nélkül.

Rengeteg nő végzett „szociális munkát” a fronton: főztek, mostak a katonákra. „A háborús helyzetből adódó feladatok teljesítését – ágynemű- és fehérneművarrás, tépéskészítés, kórházi felszerelések összeállítása – minden nőtől egyaránt elvárták...”⁸ Irina Nyikolajevna Zinyina, szakács így emlékszik vissza a második világháborúban eltöltött idejére: „Egész nap

5 http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/010222_Kunarac_Kovac_Vukovic_summary_en.pdf

6 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_l_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

7 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_l_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

8 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_l_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

főzöm az ételt, megjövök éjszaka, ki kell mosni a katonák alsóneműjét, két órát állok őrségen. Kiabálnak : „Őrszem!Őrszem! – én meg válaszolni sem tudok, nincs erőm.“⁹

A második világháborúban sokan dolgoztak emellett titkárnőként, könnyűjármű vezetőjeként és tolmácsként is.¹⁰ Svetlana Alekszijejics A háború nem asszonyi dolog című művében több tucat orosz nőt mutat be, akik fiatalon, kislányként kerültek a frontra a második világháborúban, és segítettek így vagy úgy megvédeni a hazájukat. Antonyina Fjodorovna Valegzsanyinova, Zinaida Ivanova Palsina, Valentyina Pavlovna Csudajeva például híradós lányok, a hadsereg szeme és füle voltak, mert ahogy egyszer egy orosz tábornok fogalmazott a „hadsereg híradós nélkül, olyan, mint ember vér nélkül.“¹¹

„Annak ellenére, hogy a nőket nem sorozták be a hadseregbe és nem is harcolhattak a frontvonalban, a kora újkortól kezdve meglepően nagy számban léptek be a katonaság kötelékeibe.“¹² Sajnos keveset tudunk a fegyveresen harcoló nőkről. „Perényiné Kanizsai Dorottya az első harcos nő, akit a magyar hadtörténelem nyilvántart. Ő a XV. század végén élt, és egyik legfőbb cselekedete, hogy a járvány megelőzése érdekében eltemette a halottakat. A legismertebb fegyvert fogó magyar nők kétség kívül az egri asszonyok és leányok, akik az 1552-es ostrom idején védtek Eger várát“¹³. Nem szabad továbbá megfeledkeznünk az 1848/49-es szabadságharcban a fronton küzdő nőkről sem, így például Lebstück Máriáról, Pfiffner Pauláról, Viola Annáról vagy Fodor Jánosnéról. Megdöböntő katonai kariert futott be Bányai Júlia is a szabadságharcban. „... 24 évesen Bányai Gyula néven csatlakozott a 27. (nagyváradi) honvédszászlóaljhoz és részt vett az erdélyi harcokban. 1849. február 9-én Piskinél megsebesült, de később állítólag az ellenféltől 12 társzekeret zsákmányolt. Júliusban a gyulafehérvári ostromseregben szolgált, aztán a zsidói fegyverletételig főhadnagy volt.“¹⁴ A XX. században feljegyzések bizonyítják, hogy a Monarchia haderejében, a Magyar Királyi Honvédségben is teljesítettek szolgálatot nők. A Wehrmacht kötelékeiben segédkező- egészségügyi szolgálaton kívül – több, mint 450 000, a Vörös Hadseregben körülbelül 1 000 000 katonanő szolgált.¹⁵

Fontos, hogy pár szót szóljunk az első világháború idején harcolt szibériai katonanőről, Marija Bocskarevkáról, aki egy csak nőkből álló, körülbelül 2000 önkéntest felölélő elitalakulatot hozott létre, a „Női Halálsereget“.¹⁶ (Erre a VII. század óta nem volt példa a történelemben, amikor ugyanis Írországból megszűnötték az utolsó női alakulatot.)¹⁷

Az előbb leírtak ellenére a köztudatban a háború, a hadsereg férfi intézmény és a nők szerepe a fegyveres konfliktusokban fehér folt. Noha a XIV-XIX. században a nők kétségtelenül hozzátartoztak a szárazföldi hadseregekhez, a nők kizárására való törekvés az európai fegyveres erőkből a XVI.-XVII. óta megfigyelhető, s a folyamat XIX. században sikeresen be is fejeződött.¹⁸ Ez persze, ahogy az az előbb leírtak alapján is látható, nem a nők tényleges passzivitását jelentette a háborúban mint inkább a tetteik, küzdelmeik elhallgatását a történelemben. Rozgonyiné, Beck Vilma (Kossuthnak és a magyar

9 Svetlana Alekszijejics : A háború nem asszonyi dolog, 81. o.

10 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

11 Svetlana Alekszijejics, 20. o.

12 Rosalind Miles: Az idő leányai 309.o.

13 <http://www.origo.hu/kultura/2011020-nok-a-hadtortenelemben-cimu-kiallitas.html>

14 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_l_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

15 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

16 Roland Miles, 310.o.

17 Roland Miles, 309.o.

18 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

hadvezetésnek kémkedett) története, legendája nem cáfolat, sokkal inkább azt sugallja, hogy a harcoló nő természetellenes, romantikus konstrukció.¹⁹ A XVIII.- XIX. században kialakult és máig élő férfimodell a harcoló katona az erős védelmező, amelynek párja a gyenge nő, aki védelemre szorul és akiért a bátor katonák harcolnak. „Az erőszak gyakorlása és alkalmazása férfi feladattá, férfi előjoggá szentesült, tiszteletre méltó jogosítvány, a férfiideál és identitás meghatározó része lett.” Mindezt jól bizonyítja, hogy a nők fegyveres erőbe történő tömeges belépése csak a második világháborúra tehető. Egészen pontosan a nők integrációja a seregekbe a 70-es évek környékén kezdődött (USA, Nagy-Britannia, Franciaország) és a mai napig tart. (Az olasz hadsereg csak 2001-ben nyitotta meg kapuit a nők előtt.)²⁰ „A Magyar Honvédségben dolgozó nők többsége ma is tradicionális női munkakörökben („íróasztalnál“ és a férfiakkal megegyező katonai képzettséggel/kiképzettséggel nem csapatnál) foglalkoztatott. A hivatásos állományú nők többsége tiszthelyettes. A katonák 5%-át kitevő katonanők 1998 óta kapnak azonos beosztásban azonos bért, és 1996-tól tölthetnek be harci beosztásokat is. A férfiakkal azonos képzettségű nők száma az ezredfordulón emelkedett kevéssel 100 fölé.”²¹

Jogosan merülhet fel a kérdés, miért akarnának a nők egyáltalán a seregben harcolni? Mégis mi venné rá őket, hogy kemény fizikai megterhelésnek tegyék ki testüket, annak tudatában, hogy a harcok befejeződésével komoly pszichológia és fizikai sérülésekkel hazatérve szembesüljenek a ténnyel, nem találják helyüket a társadalomban. Egy katonanő a következőképpen emlékszik vissza a háború utáni időkre: „Először az öröm, aztán a félelem: és mit fogunk csinálni a civil életben? A barátnőink már elvégezték a főiskolát, de mi kik vagyunk? Semmihez nem értünk, nincs szakmánk. Minden, amit tudunk, a háború, minden, amihez értünk, a háború.”²² Vitathatatlan, hogy a háború borzasztó és pusztító akár katonáról, akár civil áldozatról, akár nőről, akár férfiről van szó. Látnunk kell azonban azt is, hogy a hadseregek nyitása a nők felé nem holmi külső kényszer vagy feminista mozgalom eredménye.²² Egyrészt természetesen a kényszer, másrészt viszont a nőkben is szükség esetén feléledő hazaszeretet és bátorság a nyitás oka. Mi legitimálja azt a döntést, hogy csak a férfiak védhetik meg a saját hazájukat? Hogy csak ők küzdhetnek és birtokolhatják az erőszak monopóliumát, annak ellenére, hogy a jelenben egy háborúban jóval nagyobb arányban a civil nők esnek áldozatul? Természetesen az elmúlt száz évben sokat változtak a nemi szerepek, a haderők mindent megtesznek hogy a nők százalékarányát növeljék: már az Öböl-háborúban résztvevő amerikai katonákat sem, mint fiaink (our boys), hanem mint, fiaink és lányaink (our boys and girls) nevezték meg, és mindezek ellenére a világban egyetlen hadseregben sem éri el a 15%-ot a nők aránya²³. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a seregbe belépő nők nagyrészt hátrányos helyzetűek, akiket elsősorban a biztos megélhetés motivál.

Végül, de nem utolsó sorban pár szót kell még szólnunk a nők általános helyzetéről a konfliktusokban. Jól tudjuk, hogy a háború nem megoldás, és sokkal inkább a konfliktusok me-

19 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

20 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

21 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

22 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

23 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

gelőzésére, azok békés rendezésére, valamint béke fenntartására kell koncentrálni. Általános tapasztalat, hogy a nők természetüknél fogva jobban képesek kommunikálni, jobb érzékük van a mediációhoz, illetve az együttműködéshez, és könnyebben mérlik fel a szükséges segélyezést, ellátást. Eltérően közéletük mellett a biztonság, a béke kérdését is. Míg a férfiak elsődlegesen a fegyveres erők alkalmát részesítik előnyben, addig a nők az alapszükségletek megszervezésére helyezik a hangsúlyt²⁴. Mindezek alapján arra lehetne következtetni, hogy fontos szerepük van a konfliktusok megelőzésében, rendezésében. Ez azonban sajnálatos módon nem így van. Az elmúlt két évtizedben a béketárgyalásokon résztvevő nők aránya átlagosan 6%.²⁵ A nők konfliktus-rendezésbe való bevonását hivatott elősegíteni az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1325-ös²⁶ határozata (ezt később az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1889²⁷-es határozata követte), amely kimondja többek között hogy a béke és biztonság fenntartására és elősegítésére irányuló erőfeszítések terén a nőknek a férfakkal egyenjogú szerepet kell játszaniuk és ezekben az erőfeszítésekben teljes mértékben részt kell venniük. Megemlítendő még az Európai Parlamentnek az állásfoglalása a nők fegyveres konfliktusokban kialakult helyzetéről, valamint a konfliktust követő helyzetben lévő országokban az újjáépítésben és a demokratikus folyamatban játszott szerepükről (2005/2215(INI))²⁸, amely „hangsúlyozza a nőknek a konfliktusrendezésben betöltött pozitív szerepét és kéri a Bizottságot illetve a tagállamokat, hogy biztosítsanak megfelelő technikai és pénzügyi segítséget a nők béketárgyalásokban történő teljes értékű részvételét lehetővé tévő, valamint a nők számára a civil társadalom egészében több felhatalmazást adó programok támogatására“.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a nők a történelem során aktív és passzív szerepet egyaránt betöltöttek a fegyveres konfliktusokban. Mivel azonban a haditechnika folyamatos fejlődésének „köszönhetően“ a nők és a gyerekek jóval nagyobb részben vannak kitéve a háborús veszélyeknek (nemi erőszak, éhínség, járvány stb.) valamint, mivel természetüknél fogva új, toleránsabb nézőpontokat, gondolatokat képviselnek, így fontos, hogy elősegítsük a nőknek a konfliktus megelőzésében, béketárgyalásokon való részvételben, a békefenntartásban és a háború sújtotta övezetek fejlesztésében való egyenlő arányú és azonos hatáskörű képviseltetését.

Felhasznált irodalom

- Svetlana Alekszijejics : A háború nem asszonyi dolog
- Rosalind Miles : Az idő leányai
- CEU History Department, Working Paper Series 1. szerk.: Pető Andrea és Pittaway Mark
- Rubicon : „Föl a tett mezejére, polgártársnőim“ 1848-49 (http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fol_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/)
- Rubicon : A nők és a hadsereg (http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/)
- Humana : Nők a háborús konfliktusokban <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>
- ENSZ 1325, 1889 BT határozata

²⁴ <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

²⁵ <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

²⁶ http://www.un.org/events/res_1325e.pdf

²⁷ <http://womenpeacesecurity.org/media/pdf-scr1889.pdf>

²⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:298E:0287:0294:HU:PDF>